

П. Рекотов,
к.ю.н., доцент кафедри українознавства
Запорізької державної інженерної академії,
м. Запоріжжя
e-mail: recotov@meta.ua

ЮРИДИЧНА ОСВІТА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ

Одним з найважливіших соціальних інститутів, що пов'язаний з потребами суспільства відтворювати і передавати знання, уміння, навички, готувати суб'єктів соціальної дії до вирішення економічних, соціальних, культурних проблем, є освіта. Забезпечення якості освіти в Україні визначене як таке, що є «... національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави» [4].

Це явище складне і багатогранне, що інтегрує різні види навчальної і виховної діяльності, їх зміст в єдину соціальну систему, орієнтує їх на соціальне замовлення, на соціальні потреби суспільства.

Такою ж є і її складова — юридична освіта. В залежності від того, до якого профілю юридичної діяльності готуються фахівці, складається відповідна програма їх навчання, де поряд з фундаментальними знаннями, передбачається надання студентам, слухачам спеціальних знань з урахуванням специфіки тієї сфери, де їм доведеться працювати. Так, майбутнім прокурорам, суддям необхідно глибоко знати кримінальне, цивільне, трудове, шлюбно-сімейне, адміністративне, кримінально-процесуальне, цивільно-процесуальне право. Для слідчих особливо важливими є кримінальне, кримінально-процесуальне право. Юристам, що працюють у сфері державного будівництва, необхідно володіти знаннями конституційного, адміністративного права. Юрисконсультам та іншим фахівцям, що діють у галузях економіки, потрібні широкі знання цивільного, господарського права, арбітражної практики, нотаріусам - знання цивільного права.

На III Всеукраїнському з'їзді представників юридичних вищих навчальних закладів і наукових установ було зазначено, що система вищої юридичної освіти в Україні, її зміст потребує реформування. Сьогодні на державному рівні відсутні науково обґрунтована Програма подальшого розвитку вищої юридичної освіти та Концепція професійної підготовки юридичних кадрів, без якої неможливе реформування системи вищої юридичної освіти.

В Україні здійснюється державне регулювання системи вищої юридичної освіти. Процедуру ліцензування (визнання спроможності розпочати освітню діяльність) й акредитації (надання певного типу права (рівня) провадити освітню діяльність) юридичних навчальних закладів, забезпечує Міністерство освіти та науки України. Крім того, нормативно визначено чи має схвалюватись зміст, види та форми юридичної освіти. Та зміни до системи вищої юридичної освіти в Україні вносяться Міністерством освіти і науки без участі громадських організацій, що впливають на цю сферу, хоча має місце ряд проблем, що потребують розгляду і вирішення.

Видається необґрунтованим виключення з переліку предметів, за якими проводиться зовнішнє тестування, основ правознавства. Це суперечить практиці наявності профільної дисципліни, що склалася і виправдала себе на вступних іспитах у вищі навчальні заклади. Як результат — юридичним вузам невідомий рівень початкової професійної підготовки абітурієнтів за профільним предметом — основам правознавства (історія України, природно, таку інформацію надати не може). Крім того, самі абітурієнти дезорієнтовані в предметі своєї майбутньої професійної діяльності.

Забезпечення дійсної, а не фіктивної автономії вищих юридичних, як і інших навчальних закладів, являє собою проблему, що стосується як сфери визначення

навчальним закладом внутрішньої політики щодо навчання (викладання) і наукової діяльності, так і сфер адміністрування установою і його матеріально-технічного забезпечення.

Окрім того, нерівномірний розподіл вищих навчальних закладів і ліцензованого обсягу породжує певні соціальні проблеми, оскільки для молоді різних регіонів створюються нерівні можливості для здобуття вищої юридичної освіти. Сьогодні необхідно при плануванні зарахування враховувати матеріальне становище пересічної сім'ї, яка поки що не має фінансової можливості послати випускника школи на навчання у віддалену область, місто [2].

Відсутність впродовж тривалого часу єдиних вимог до підготовки юристів унеможлиблює об'єктивний зовнішній контроль якості юридичної освіти, не відповідає принципам Болонського процесу щодо забезпечення якості освіти. Державні стандарти вищої юридичної освіти дали б змогу розробити критерії щодо спроможності вищих навчальних закладів здійснювати підготовку юридичних кадрів. Важливість значення державних стандартів в системі вищої освіти обумовлена ще й тим, вони визначають методичні основи організації навчального процесу в юридичних вишах. Більше того, державний стандарт вищої юридичної освіти встановлює державні вимоги до змісту юридичної освіти, рівнів професійної кваліфікації випускників юридичних ВНЗ, основних обов'язкових засобів навчання та освітнього рівня вступників до юридичних вузів.

Випускники-юристи є певною мірою переобтяженими нормативно-теоретичними знаннями. Співвідношення питомої ваги циклу гуманітарних і соціально-економічних дисциплін (історія України, економічна теорія, іноземна мова, релігія та ін.) порівняно з іншими двома циклами – фундаментальними та професійно орієнтованими дисциплінами (теорія держави і права, основні галузі права) та дисциплінами за вибором потребують корегування.

Не відрізняється високим рівнем здатність випускників вирішувати окремі юридичні проблеми, казуси, знаходити альтернативні рішення, працювати в команді та керувати колективом, демонструвати знання прикладних юридичних комп'ютерних програм, достатність володіння юридичною робочою технікою, всебічність правових знань, володіння технікою аргументації, знання української ділової мови, іноземних мов, мікроекономіки.

Спрямованості практичних занять на виховання ораторських та дискусійних навичок майбутніх юристів заважає зменшення часу усного спілкування зі студентами, як наслідок збільшення частки письмової форми оцінювання знань.

Певну проблему складає відсутність контролю за рівнем знань дипломованих фахівців-юристів протягом усієї їхньої діяльності [3].

Важко не погодитись з думкою, що основною метою сучасної вищої юридичної освіти має стати не стільки формування фахових знавців нормативно-правових актів, скільки підготовка професіоналів, які сповідують принцип верховенства права, є опорою у прагненні до демократії, побудови правової держави, що вимагає докорінної зміни вимог до змісту та якості юридичної освіти.

Юридична освіта, як і освіта в цілому, має за структурою, організацією та змістом являти собою таку систему, яка на основі національних надбань та європейського досвіду забезпечить підготовку фахівців, здатних реалізовувати соціальну політику як пріоритетну функцію держави, що спрямовується на розвиток та самореалізацію особистості, задоволення її освітніх і духовно-культурних потреб.

Серед завдань юридичної освіти слід назвати наступні:

- дати студентам повноцінні юридичні знання з навчальних дисциплін в обсязі програм,
- прищепити їм навички умілого застосування теоретичних положень у ході практичної діяльності,

- сформувавши переконаність у тому, що процес пізнання не завершується із закінченням навчального закладу.

Національна юридична освіта має бути гармонізована в межах європейського освітнього простору та продемонструвати свою конкурентоспроможність у світі.

Завершення роботи з розробки Державних стандартів вищої юридичної освіти дало б змогу розробити критерії щодо спроможності вузу здійснювати підготовку юридичних кадрів. А це, у свою чергу, дозволило б сформувавши зміст вищої юридичної освіти за освітньо-кваліфікаційними рівнями, передбачивши їх наступність та неперервність.

Необхідно скоригувати навчальні плани бакалаврату та магістратури з метою пропорційного перерозподілу нормативно-теоретичних дисциплін та практико-прикладних курсів, що зумовить активний академічний пошук студента та значно вищу професійну придатність випускників бакалаврату чи магістратури.

Навчальні плани, по можливості, повинні враховувати прагматичну складову повсякденної активності фахівця з права, неправову сферу діяльності юриста (ділову комунікацію, тактику дій, конструктивний аналіз і моделювання ситуації, ситуативний підбір норм права). Вони не завжди повинні будуватися згідно з галузевою диференціацією українського права, мають враховувати практичні потреби в підготовці спеціалістів за конкретними напрямками практичної роботи, що ґрунтуються на міжгалузевому правозастосуванні.

Варто звернути увагу на пропозицію щодо перегляду переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців-юристів, передбачивши, зокрема, розподіл підготовки фахівців з юриспруденції і суміжних видів діяльності – патентних повірених, державних реєстраторів, митників, криміналістів тощо. Навчальний план вищих навчальних закладів взагалі і, юридичних, зокрема, не повинен бути замкнутим і неконвертованим, оскільки це обмежує академічну мобільність процедурою складання академічної різниці за річними періодами навчання [5].

Не можна не звернути увагу на наукову складову юридичної діяльності і освіти, напрямками удосконалення якої є: інтеграція, взаємопроникнення, взаємоузгодженість, взаємна перевірка істинності отриманих результатів на міждисциплінарному рівні; прагматична орієнтованість наукових досліджень, що спрямовуються, у першу чергу, на комплексне вивчення актуальних соціально-правових проблем; прогностичний характер наукових юридичних досліджень, розрахований на довгострокову перспективу; розвиток фундаментальних юридичних досліджень, без результатів яких неможливо досягнути стратегію розвитку; докорінна перебудова методологічної бази юриспруденції, наявних парадигм, методологічних підходів, методів, дослідницьких програм і методик; розширення емпіричної бази досліджень, яка не може бути обмежена вітчизняним досвідом, а повинна охоплювати досвід інших країн [1].

Торкнувшись окремих проблем юридичної освіти, спираючись на широко представлені в публікаціях точки зору науковців і практиків, зазначимо, що ця освітня складова зможе здолати існуючі проблеми спираючись на продуману реформаторську стратегію, сучасні освітні стандарти підготовки фахівців, оновлені освітні програми, науково обґрунтовану методологію а також кваліфіковані науково-педагогічні кадри, використавши можливості вищих навчальних закладів і досвід юристів-практиків.

Список використаних джерел

1. Гусарев С.Д., Тихомиров О.Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) Навчальний посібник / К.: Знання, 2005.- 655 с.
2. Журавський В. Проблеми юридичної освіти // Дзеркало тижня. Україна. 2003. – №3. – 24 січня
3. Ладиченко В. Проблеми та перспективи сучасної вищої юридичної освіти // Юридична Україна. 2011. – №2. – С. 5.
4. Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні / Указ Президента України № 1013/2005 від 4 липня 2005 року.
5. Державні стандарти вищої юросвіти в Україні: стан, проблеми, перспективи // Правовий тиждень. 2009. – 26 травня

